

Miljøministeriet
Naturstyrelsen

Natura 2000-plan 2010-2015

Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker

Natura 2000-område nr. 35
Habitatområde H35

Kolofon

Titel:

Natura 2000-plan 2010-2015. Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker

Natura 2000-område nr. 35
Habitatområde H35

Emneord:

Habitatdirektivet, Miljømålsloven, målsætninger, indsatsprogram, Natura 2000-planer, sø, egekrat, bøg, kilde, overdrev, tør hede

Udgiver:

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Naturstyrelsen Vestjylland
Holstebrovej 31
6950 Ringkøbing
www.blst.dk

Copyright:

Naturstyrelsen, Miljøministeriet

Sprog:

Dansk

År:

2011

ISBE nr.

978-87-7091-126-9

ISBN nr.

978-87-7091-127-6

Dato:

1. december 2011

Forsidefoto: Hald Sø med tør hede med enekrat i forgrunden
Fotograf: Karen Thingsgaard

Resume:

Natura 2000-plan for Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker (nr. 35). Natura 2000-planen skal sikre gunstig bevaringsstatus for områdets udpegede arter og naturtyper. Området og truslerne mod de udpegede naturtyper og arter beskrives, og der fastlægges målsætninger og indsatser for naturtyperne og arterne. Der foretages en strategisk miljøvurdering af planen.

Må citeres med kildeangivelse

Indhold

Forord	4
Natura 2000-planlægning	5
<i>Natura 2000-planen er bindende for myndighederne</i>	6
Områdebeskrivelse	6
Trusler mod områdets naturværdier	12
Igangværende pleje og genopretning	13
Tilstand og bevaringsstatus/prognose	13
<i>Vurdering af tilstand</i>	13
<i>Vurdering af bevaringsstatus/prognose</i>	16
Målsætning	18
<i>Overordnet målsætning for Natura 2000-området</i>	19
<i>Konkrete målsætninger for naturtyper og arter</i>	20
<i>Modstridende interesser</i>	20
Indsatsprogram	21
<i>Generelle retningslinjer</i>	22
<i>Konkrete retningslinjer</i>	22
<i>Forslag til virkemidler</i>	23
Sammenhæng og synergi med vandplan	23
Strategisk miljøvurdering	24
Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning	25
Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler	26
Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver	27
Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen	30

Foto: Claus Bjørn Larsen

Danmarks VIP-natur får egen bodyguard

Hvad har Skagens Gren, Silkeborgskovene og det Sydfynske Øhav til fælles? Eller klokkefrøen, fiskeørnen og gråsælen? De er alle en del af Danmarks særligt værdifulde natur, som vi er forpligtet til at passe godt på. Det samme gælder strandengen, højmosen og boblerevet. Natura 2000-områderne er et netværk af naturområder i EU, der indeholder særligt værdifuld natur set i et europæisk perspektiv. Natura 2000 skal sørge for, at alle 27 EU-lande drager omsorg for egne truede dyr, planter og natur.

Danmark har i alt 246 Natura 2000-områder. Hvert område får nu sin helt egen naturplan, der skal fungere som bodyguard. Det er i alt for mange år gået tilbage for naturens mangfoldighed. Nu skal planerne sørge for, at staten, kommuner og lodsejere drager omsorg for de naturtyper og plante- og dyrearter, der er truede sårbare eller sjældne i EU.

Ny natur på vej

Naturplanerne er den hidtil største naturindsats, der nogensinde er sat i værk i Danmark. Budgettet er ca. 1,8 mia. kroner og vil i stor udstrækning blive finansieret af EU's landdistriktsmidler. Den planlagte indsats dækker ca. 1.600 km², hvoraf de 40 km² er ny natur.

Der er planlagt hundredvis af nye vandhuller, som vil sikre levesteder for padder som klokkefrøen og vandsalamanderen. 200 km² løvskov skal beskyttes mod rydning, og flere hule, gamle og døde træer vil give levesteder for svampe, flagermus og insekter. Fiskeri på havet skal reguleres, så de unikke danske boblerev sikres mod at blive ødelagt af fiskeredskeer, og danske højmoser skal igen have mulighed for at få det bedre. Lige nu er de truet af udtørring og tilgroning. Med naturplanerne skal der ryddes krat og buske og gives bedre og mere naturlige vandforhold.

Tilbagegangen stoppes

Som ny miljøminister er jeg glad for, at vi nu har en plan for at stoppe naturens tilbagegang i Natura 2000-områderne. Der må ikke ske yderligere skade på naturen. Planerne har været for længe undervejs under VK-regeringen. Natura 2000-områderne blev udpeget i årene 1998-2004, og tilbagegangen skulle være standset allerede sidste år.

Danmarks nye SRSF-regering vil føre en mere aktiv og fremsynet naturpolitik. De 246 Natura-områder har nu hver en bodyguard, mens regeringen laver en plan for hele Danmark. Naturplan Danmark skal sætte ambitiøse mål – ikke blot for den natur som findes i Natura 2000-områderne, men for hele den danske natur.

Lad os så komme i gang !

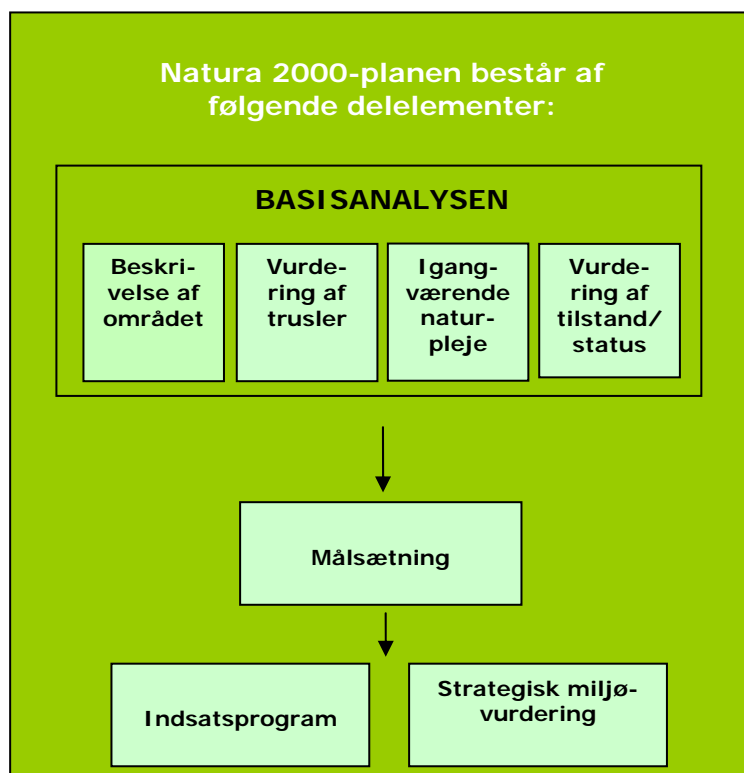
Med venlig hilsen
miljøminister Ida Auken

Natura 2000-planlægning

EU's Natura 2000-direktiver (Fuglebeskyttelses- og Habitatdirektiverne) forpligter Danmark til at gøre den nødvendige indsats for at sikre eller genoprette en række sjældne, truede eller karakteristiske naturtyper og arter. Gennem en målrettet indsats i de udpegede Natura 2000-områder bidrager Danmark til at sikre den europæiske natur og dens mangfoldighed.

Med henblik på at prioritere den nødvendige indsats udarbejder Naturstyrelsen en Natura 2000-plan, der dækker hvert af de udpegede beskyttelsesområder. Natura 2000-planen er en sammenfattende plan, som både indeholder Natura 2000-skovplan for de skovbevoksede fredskovpligtige arealer og Natura 2000-plan for øvrige områder samt arter.

Planen omfatter "udpegningsgrundlaget", dvs. de naturtyper og arter, som området er udpeget for. Natura 2000-planens indhold er vist i figur 1.

Figur 1. Opbygning af en Natura 2000-plan.

Natura 2000-planen er bindende for myndighederne

Natura 2000-planen er bindende, således at alle myndigheder i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt skal lægge Natura 2000-planen til grund. Planen forventes vedtaget i 2010, hvorefter kommunalbestyrelsen og Naturstyrelsen udarbejder bindende handleplaner, som skal sikre gennemførelsen af Natura 2000-planen. Direkte statslig opfølgning i form af bekendtgørelser o.l. sker dog på grundlag af Natura 2000-planen. Offentlige lodsejere kan vælge at gennemføre Natura 2000-planen direkte i deres drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen tilsidesætter ikke øvrig lovgivning, og den indsats, som iværksættes for at sikre planens gennemførelse, skal have de fornødne tilladelser, dispensationer m.v. på grundlag af konsekvensvurderinger mm. Der er ikke gennemført en konsekvensvurdering i henhold til habitatdirektivets artikel 6.3 af de enkelte planer, idet der ikke i planen er taget konkret stilling forvaltningsindsatsens præcise lokalisering eller valgt forvaltningsmetoder. Der er dog i Natura 2000-planen taget stilling til afvejning mellem modsatrettede naturinteresser i de tilfælde hvor sådanne allerede på nuværende tidspunkt i planlægningen kan forudses, og hvor en sådan afvejning er forbundet med og nødvendig for forvaltningen af området. Evt. konkrete konsekvenser af denne afvejning vil blive afklaret i forbindelse med gennemførelsen af planen og valg af virkemidler.

Natura 2000-planens målsætninger er bindende og skal desuden anvendes ved konsekvensvurdering i forbindelse med myndighedsudøvelse, jf. Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 (ændret ved bekendtgørelse nr. 1443 af 11. december 2007 med senere ændringer) om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

Indsatsprogrammets retningslinjer er ligeledes bindende og danner grundlag for områdets handleplan og eventuelle drifts- og plejeplaner.

Natura 2000-planen koordineres med vandplanen for hovedvandopland Randers Fjord og bliver ligesom denne revideret hvert 6. år. De dele af Natura 2000-planen, der vedrører skovbevoksede fredskovspligtige arealer, revideres dog kun hvert 12. år.

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området har et areal på 1524 ha og afgrænses som vist på bilag 1. Natura 2000-området består af Habitatområde nr. H35. På Naturstyrelsens hjemmeside [Naturstyrelsens hjemmeside](#) samt i figur 2 og bilag 2 er der angivet hvilke naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for dette område.

Natura 2000 plan

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 35		
Naturtyper:	Kransnálalge-sø (3140)	Hængesæk (7140)
	Næringsrig Sø (3150)	Rigkær (7230)
	Brunvandet Sø (3160)	Kildevæld (7220)
	Vandløb (3260)	Bøg på mor (9110)
	Tør Hede (4030)	Stilkeke-krat (9190)
	Enekrat (5130)	Skovbevokset tørvemose (91D0)
	Surt Overdrev (6230)	Elle-og askeskov (91E0)
	Urtebræmme (6430)	
Arter:	Bæklampret (1096)	Damflagermus (1318)
	Odder (1355)	

Figur 2. Naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området.

Området er karakteriseret ved sine markante landskabsformationer med den op mod 31 m dybe Hald Sø og de omgivende bakker, der rejser sig over 80 m over havet.

Den dybe sø var indtil 1950'erne en af Danmarks reneste søer med et meget alsidigt plante- og dyreliv. Men i de følgende år blev søen mere og mere uklar og grumset, og planter og dyr forsvandt. Begge dele skyldtes tilførsel af spildevand samt udledning fra dambrug i oplandet, som gav masseforekomster af alger.

I 1985 indledte man forsøg med iltning af søens bundvand: Alle tilledninger af spildevand til søen blev kraftigt reduceret bl.a. ved opkøb af dambrug i oplandet, og søen fik i sommerhalvåret tilført ilt via et system af slanger og dyser på bunden af søen. Den reducerede tilførsel af især fosfor til søen har sammen med iltningen ført til en positiv forbedring i søens tilstand. Søens fosforkoncentration er reduceret betydeligt, dette har resulteret i tilsvarende forbedring i sigtdybden med ca. 2-3 m gennem de sidste 25 år.

Hald Sø. I forgrunden for nylig naturplejet areal.
Foto: Karen Thingsgaard

Natura 2000 plan

Vandløbene og især kilderne i området er efter danske forhold helt unikke. Kilderne og de tilhørende kildebække rummer en meget bevaringsværdig smådyrsfauna, hvor flere af de registrerede arter er medtaget på den danske rød- eller gulliste. Et fællestræk for alle disse smådyr er, at de er rentvandskrævende, og dermed er helt afhængige af en god vandkvalitet i områdets vandløb og kilder.

Egekrattet er i høj-god tilstand og træerne er derfor levested for mange epifytter, her dominans af Kruset silkemos (Homalothecium sericeum). Foto: Karen Thingsgaard

Natura 2000 plan

Indtil omkring år 1700 var store dele af Hald-området dækket af skove. Befolkningen havde hårdt brug for træ til brændsel. Der blev derfor drevet rovdrift på skovene, og græssende dyr åd af træerne og tog opvæksten. Allerede omkring år 1800 var mange af skovene ødelagte og forsvundne. På den udpinte jordbund indvandrede hedelyngen, og arealerne blev til hede: Det meste af den gamle Hald Skov forsvandt og blev til Stanghede, og Uderør Skov blev til Dollerup Bakker. Hald Egeskov og Inderør Skov forblev skovdækket, da kun Hald Hovedgård havde rettigheder her. Hald Egeskov blev drevet som en stævningskov og græsningsskov for herregårdens heste. Skoven på Inderøen var indtil 1805 en vigtig oldenskov for herregårdens svin.

I løbet af 1900-tallet ophørte den ekstensive udnyttelse af flere af de store hedearealer. Resultatet var, at hederne begyndte at gro til især med eg. Andre arealer blev plantet til med hovedsagelig nåletræer.

De tørre heder og overdrev i området er beliggende med de største områder koncentreret i Stanghede-området og Dollerup Bakker. Andre større områder med heder og overdrev omfatter arealer mellem Mostgård Bæk og Bisballe Bæk.

*Stanghede med spredte almindelig ene i blåtop-domineret område.
Foto: Karen Thingsgaard*

Flere af de gamle skove omkring Hald Sø har en meget høj naturværdi og biodiversitet og rummer artsrige epifytsamfund med sjældne arter, som her har kunnet overleve på grund af at arealerne dels har været skovbevoksede gennem lang tid, og dels at skovdriften har været i nogen grad naturnær. Blandt de nu meget sjældne "gammelskove-arter", der forekommer flere steder i Hald Ege-området, kan nævnes lungelav (*Lobaria pulmonaria*), samt bladmosset *Antitrichia curtispindula* – begge disse arter er eksempler på epifytiske skovarter, der indikerer høj naturværdi, men som i Danmark er i kraftig tilbagegang.

Hald Ege, med stilkeke-krat i høj naturtilstand, huser den nu sjældne "gammelskovsindikator", Pude-krogtand (Antitrichia curtipendula) som epifyt på og sammen med levermosset Glinsende bronzemos (Frullania tamarisci). Foto: Karen Thingsgaard 2009.

I bøgeskoven på Inderø forekommer den ret sjældne græs, skovsvingel i veludviklede bestande, ofte voksende sammen med skovrørhvene.

Hald Sø området rummer endvidere en række kildevæld og kildevæld i mosaik med rigkær. I Gjelbækdalen er der således meget værdifulde væld og rigkærområder med forekomst af bl.a. paludellavæld og større arealer domineret af butblomstret siv og langakset star. Området er eneste kendte lokalitet i Danmark for levermosset *Aneura maxima*, og vældområder i samme område har indtil for i hvert fald 25

år siden været voksested for en art på habitatdirektivets bilag II, gul stenbræk. Gjelbækdalen var indtil 1952 anvendt til høslæt med efterfølgende græsning. Derefter ophørte høslæt og omkring 1955 ophørte græsningen. Driftsophøret medførte, at området successivt groede til i træer og væsentlige dele af den lysåbne vegetation er nu under hårdt pres eller forsvundet. Et nærliggende paludellavæld nær Dollerup Mølle har haft en tilsvarende driftshistorie med høslæt efterfulgt af græsning frem til ca. 1955. Dette areal har efterfølgende været græsset, men fremstår i dag som et forarmet vældområde, der dog har betydeligt genopretningspotentiale, da hydrologien ikke synes afgørende ødelagt.

*Kilde i Hald Sø området
Foto: Peter Bundgaard*

I Hald Sø-området findes så vidt vides kun en enkelt mindre hængesæk dannet af tørvemosser efter afgravning af dele af en lille tørvemose. Denne hængesæk rummer en meget fin bestand af dyndstar. Der forekommer endvidere en række småsøer i form af kransnålalgesøer og næringsrige søer i området.

I området forekommer den meget sjældne og særprægede barksvamp, hvidlig skiveskorpe, der kun er fundet to gange i Danmark, og i dag med sikkerhed kun vides at forekomme i dette område. Arten vokser udelukkende på bark af gammel vinter-eg og er rødlistet i Danmark.

I basisanalyserne for Natura 2000-området Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker findes der en mere detaljeret gennemgang af arterne og naturtyperne på områdets udpegningsgrundlag. Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#). Kortlægningen omfatter ikke de vinteregekrat, der forekommer i området.

Natura 2000-området ligger i Viborg Kommune og indenfor vandplan-området hovedvandopland Randers Fjord.

Trusler mod områdets naturværdier

I det følgende afsnit skal de oplyste trusler forstås som påvirkninger af naturtyper og arter, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området. Trusler er i den forbindelse aktuelt forekommende og konkrete påvirkningsfaktorer, der enkeltvis eller i samvirking vil kunne forhindre, at naturtyperne og arterne opnår gunstig bevaringsstatus. Det kan dog også være potentielle påvirkningsfaktorer i det omfang, at der er viden om, at påvirkningerne periodevis er forekommet i området, men aktuelt ikke er til stede. Aktuelle påvirkninger, der f.eks. reguleres internationalt eller i anden sammenhæng, og derfor ikke er et anliggende for Natura 2000-planen, kan også fremgå, men vil ikke være en del af denne Natura 2000-plans indsatsprogram.

Arealreduktion/fragmentering udgør specielt en trussel mod områdets kildevæld, samt områdets eneste kendte hængesæk.

Næringsstofbelastning udgør en alvorlig trussel. Hald Sø er internt belastet med næringsstoffer som frigives fra bunden, hvis ikke søen iltes. Næringsstofbelastning fra landbrugsarealer, der grænser op til kilder, småsøer og rigkær, surt overdrev og tør hede udgør en alvorlig trussel.

Luftbåren deposition af kvælstof: Næringsstofbelastning med kvælstof fra luften overskrider laveste tålegrænse for arealer med surt overdrev, tør hede, enekrat, hængesæk, kilder og væld, samt kransnålalgesø og brunvandet sø. Næringsstofbelastning med kvælstof fra luften overskrider højeste ende af tålegrænseintervallet for alle skovnaturtyperne i området.

Tilgroning i form af uønsket opvækst af træer og buske og stedvis høje urter på tør hede, surt overdrev og kildevæld. Gyvel optræder invasivt og udgør en trussel mod tør hede og surt overdrev.

Invasive arter, f.eks. bjergfyr, er en trussel på tør hede og surt overdrev.

Uhensigtsmæssig hydrologi som følge af tidligere tiders dræning og grøftning udgør især en trussel mod områdets rigkær, kildevæld og hængesæk.

Uhensigtsmæssig drift. Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyper forringes eller ødelægges. Der er en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til andre træarter.

Igangværende pleje og genopretning

Hald Sø med omgivelser er fredet med henblik på bevaring af istidslandskabet og de naturtyper og arter, der knytter sig til området. Af fredningen fremgår det, at de nuværende hedearaler skal bevares, og nogle af de forsvundne genskabes. Derfor fældes der i disse år en del opvækst og plantninger i forbindelse med Viborg Kommunes pleje af området, samt nedennævnte Life-projekt. Store dele af de gamle skove Hald Egeskov, Inderø Skov og Bækkelund Skov vil blive bevareret som naturskove og urørt skov.

Siden 1985 har Hald Sø's miljøtilstand været under genopretning, bl.a. ved reduktion af næringsstoffer og iltning. I 1985 indledte man forsøg med iltning af søens bundvand: Alle tilledninger af spildevand til søen blev kraftigt reduceret bl.a. ved opkøb af dambrug i oplandet.

639 ha surt overdrev ved Dollerup er under genopretning via et [Life overdrevsprojekt](#).

Tilstand og bevaringsstatus/prognose

For nogle naturtyper er der udviklet et system til vurdering af den enkelte naturtypes aktuelle *tilstand*, som er et udtryk for typens aktuelle naturindhold og en række andre målbare faktorer.

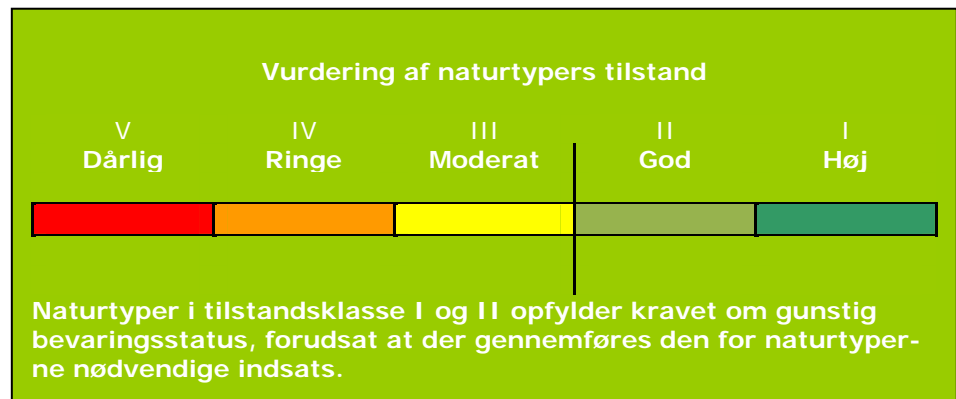
Bevaringsstatus for naturtyper og arter er derimod en vurdering af, hvordan deres tilstand vil være i fremtiden, såfremt der ikke sker ændringer i udnyttelsen og i de trusler, der eksisterer i dag. Der er således tale om en *prognose* for arternes og naturtypernes udviklingsretning. I de følgende afsnit er der nærmere beskrevet tilstand og bevaringsstatus/prognose for områdets naturtyper og arter.

For skovnaturtyperne i området gælder, at det kun er fredskovpligtige arealer, som på nuværende tidspunkt er kortlagt. Således er tilstanden nedenfor kun vurderet for fredskovpligtige skovnaturtyper.

Vurdering af tilstand

Der er foretaget en vurdering af tilstanden i 23 lysåbne naturtyper og 10 skovtyper. Naturtyperne er kortlagt i dels basisanalyserne, dels i en efterfølgende kortlægning. Desuden er tilstanden vurderet for udvalgte forekomster af 5 søtyper. Vurderingen bygger på et system, der inddeler forekomster af Habitatdirektivets naturtyper i 5 tilstandsklasser (figur 3), hvor I (høj) er bedst og V (dårlig) er værst. Som led i beregningen af tilstanden beregnes både et artsindeks, baseret på indholdet af plantearter i en cirkel med radius på 5 m og et strukturindeks, baseret på vegetationshøjden, opvækst af vedplanter, forekomst af drængrøfter m.m. For skovnaturtyperne baseres struk-

turindeks bl.a. på omfang af jordbearbejdning, afvandringsforhold, forekomst af invasive arter og trækronernes lagdeling i forskellige etager.

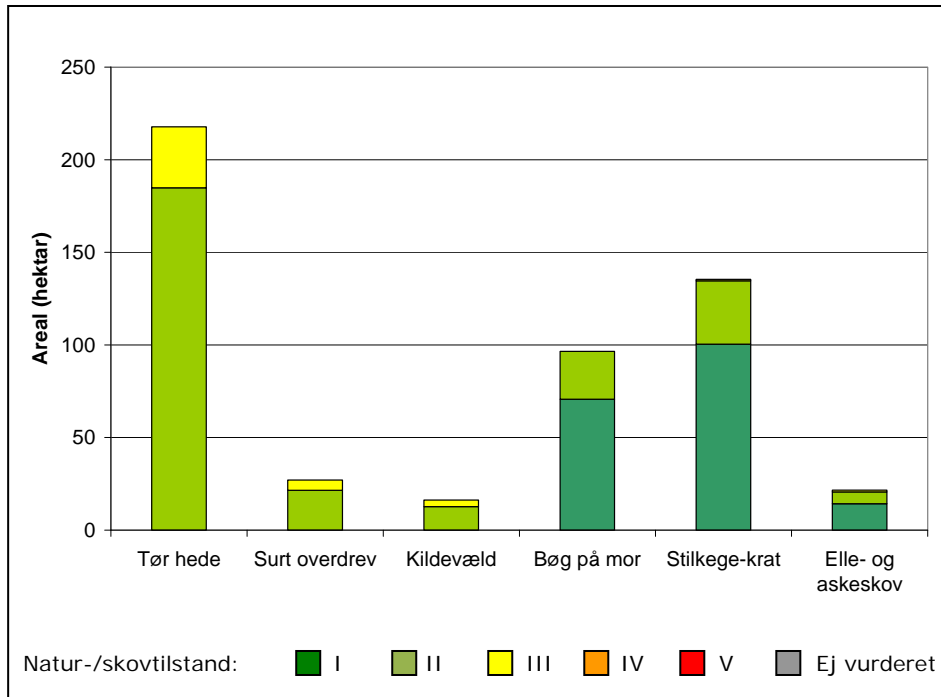

Figur 3. Tilstandsklasser for naturtyper.

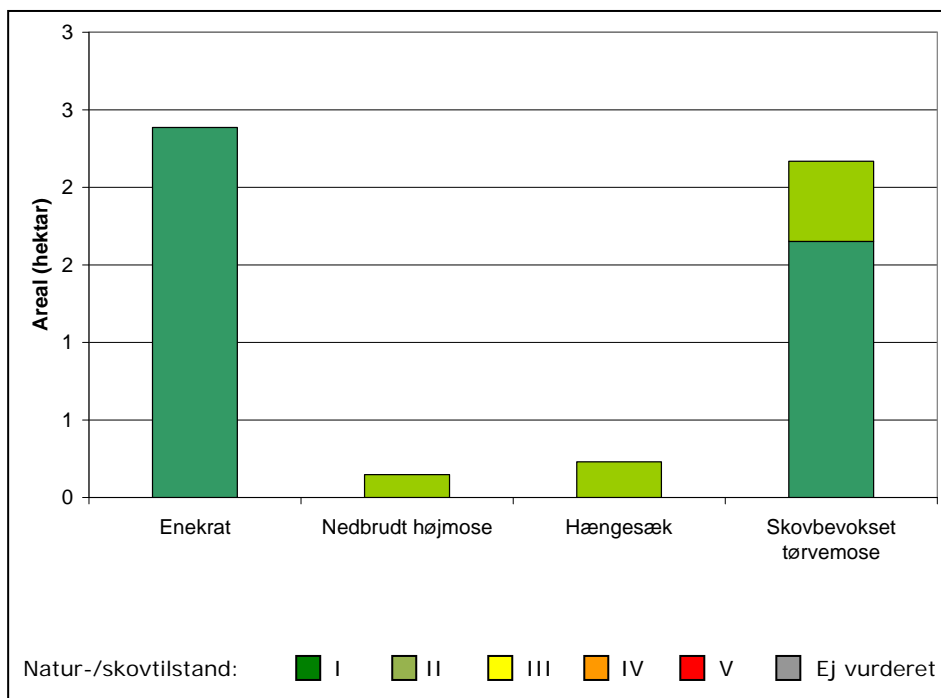
Strukturindeks og artsindeks for den enkelte naturtype vægtes sammen til naturtypens tilstandsklasse på arealet. Et højt strukturindeks kombineret med et lavt artsindeks viser, at naturarealet har forudsætninger for et højt naturindhold, men at de karakteristiske arter ikke er til stede. Et højt artsindeks kombineret med et lavt strukturindeks kan anvendes som et redskab til at lokalisere artsrige forekomster med et stort behov for pleje eller anden indsats.

I figur 4 er vist natur/skovtilstanden for Natura 2000-områdets naturtyper. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Natura 2000 plan

Figur 4a. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Figur 4b. Natur-/skovtilstand for de af Natura 2000-områdets naturtyper, som er tilstandsvurderet. Kun en mindre del af vandhullerne er tilstandsvurderet og er derfor ikke medtaget i figuren.

Natura 2000 plan

I det følgende nævnes eksempler på tilstandsvurderinger i området (se figur 4).

Der er kortlagt i alt 256 ha med skovnaturtyper. Heraf er 255 ha vurderet til tilstandsklasse I og II, mens de resterende 1,7 ha er vurderet til tilstandsklasse III. For de kortlagte skovarealer er tilstanden således altovervejende tilfredsstillende.

For kortlagt tør hede er 185 ha ud af totalt 218 ha vurderet til tilstandsklasse II ud fra artsindekset, mens 215 ha er vurderet til klasse II ud fra strukturindekset. Ingen heder i området er vurderet til tilstandsklasse I, mens de resterende hedearealer er vurderet til tilstandsklasse III. At strukturindekset klassificerer højere end artsindekset, kan skyldes tidligere mangel på drift/pleje af hedearealer, hvor karakteristiske arter kan være forsvundet eller bestandene decimerede, mens strukturen nu er forbedret ved plejeindgreb.

For kortlagte arealer med surt overdrev er 21 ha vurderet til tilstandsklasse I ud fra strukturindekset, mens 5 ha er vurderet til tilstandsklasse II og 1 ha til tilstandsklasse III. Ser man derimod på artstilstanden, er 22 ha vurderet til tilstandsklasse III og de resterende ca. 5 ha til tilstandsklasse IV. Ligesom for tør hede afspejler den fine strukturtilstand antagelig, at den iværksatte pleje er tilfredsstillende for at opretholde en gunstig struktur, men at store arealer fortsat bærer præg af at have været tilgroede med skov og krat. Dette kan være en forklaring på den ringe artstilstand. Dersom der findes frøpuljer af karakteristiske overdrevsarter i jorden, eller der forekommer delpopulationer på naboarealer, hvorfra arterne kan genindvandre, vil også artstilstanden bedres over tid, dersom strukturen bevares i høj tilstand.

Af de kortlagte kilder er 53 % af arealet, der huser en artsdiversitet og karakteristiske arter, der betinger en god artstilstand, at forefinde i strukturklasse III. Dette tyder på, at driften/plejen af mindst 8 ha ikke er optimal, og at en indsats er påkrævet for ikke at miste arter i de kilder, hvor strukturen er moderat eller ringe, men hvor artsindholdet fortsat er karakteristisk.

Se kort med tilstandsvurdering af de enkelte forekomster i Natura 2000-området på By- og Landskabsstyrelsens hjemmeside [Naturstyrelsens hjemmeside](#)

Der er endnu ikke udviklet et system til vurdering af tilstanden for en række lysåbne naturtyper, marine naturtyper, større søer, vandløb samt fugle og andre arter.

Vurdering af bevaringsstatus/prognose

Miljømålsloven og skovloven fastsætter som et overordnet mål, at

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

naturtyper og arter, som Natura 2000-områderne er udpeget for, skal have en gunstig bevaringsstatus. Gunstig bevaringsstatus er defineret i Habitatdirektivet (figur 5).

Gunstig bevaringsstatus

En naturtypes "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- det naturlige udbredelsesområde og de arealer, det dækker inden for dette område, er stabile eller i udbredelse, og
- den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for dets opretholdelse på langt sigt, er til stede og sandsynligvis fortsat vil være det i en overskuelig fremtid, samt når
- bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for den pågældende naturtype, er gunstig

En arts "bevaringsstatus" anses for "gunstig", når

- data vedrørende bestandsudviklingen af den pågældende art viser, at arten på langt sigt vil opretholde sig selv som en levedygtig bestanddel af dens naturlige levesteder, og
- artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang, eller der er sandsynlighed for, at det inden for en overskuelig fremtid vil blive mindsket, og
- der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på langt sigt at bevare dens bestande

Figur 5. Habitatdirektivets definition af gunstig bevaringsstatus på biogeografisk niveau for naturtyper og arter.

Gunstig bevaringsstatus skal generelt opnås inden for hver af Danmarks to biogeografiske regioner, nemlig den kontinentale og den atlantiske region. Gunstig bevaringsstatus skal dog ifølge EU's vejledning til direktivets artikel 6 også anvendes på de enkelte Natura 2000-områder, men der findes ingen retningslinjer for, hvorledes denne vurdering skal foretages. Den første Natura 2000-plan laves på grundlag af tilgængelig viden og derfor alene ud fra en prognose for de enkelte naturtyper og arters udvikling.

Prognosen for de kortlagte naturtyper er bestemt på områdeniveau ud fra de enkelte forekomsters natur/skovtilstand og aktuelle trusler og inddeles i gunstig eller ugunstig prognose. Naturtyper i tilstandsklasse I (høj tilstand) eller II (god tilstand) har en gunstig prognose, hvis det vurderes, at tilstanden også kan opretholdes på langt sigt. I mange tilfælde forudsætter det, at der gennemføres den for naturtyperne nødvendige indsats i form af naturpleje, begrænsning af næringsstofftilførsel, forbedring af hydrologiske forhold m.m.

Prognosen for de øvrige naturtyper og alle arterne er baseret på den bedste tilgængelige viden. Her benyttes begreberne *vurderet gunstig*, *vurderet ugunstig* og *ukendt prognose*.

I Natura 2000-området er der foretaget følgende vurdering af prog-

nosen for naturtyper og arter:

Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for:

- *Odder, dels på baggrund af viden om artens forekomst inden for området, dels på baggrund af artens positive bestandsudvikling i Jylland de seneste år*
- *Vandløb med vandplanter på grund af gode fysiske forhold, god vandløbskvalitet*

Prognosen er ugunstig eller vurderet ugunstig for:

- *Tør hede, surt overdrev og enekrat bl.a. som følge af overskridelse af laveste ende af tålegrænseintervallet for kvælstofdeposition*
- *Kilder og hængesæk bl.a. som følge af overskridelse af naturtypernes kvælstoftålegrænser, samt stedvis uhensigtsmæssig hydrologi og tilgroning.*
- *Brunvandet sø og kransnålalgesø som følge af overskridelse af naturtypens tålegrænser for kvælstofdeposition.*
- *Skovnaturtyperne, idet højeste ende af tålegrænseintervallet for luftbåren kvælstof er overskredet.*
- *Hald Sø, da søen er internt belastet, ligesom der fortsat er diffus afstrømning af forsfor fra oplandet.*

Prognosen er ukendt for:

- *Urtebræmme* da naturtypens udbredelse indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Rigkær* da naturtypens udbredelse indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Damflagermus* da artens forekomst indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Bæklampret* da artens forekomst indenfor området endnu ikke er kortlagt.
- *Ikke undersøgte næringsrige småsøer, på grund af utilstrækkelig viden.*

Målsætning

Det overordnede mål er at sikre eller genoprette gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget i de enkelte Natura 2000-områder (jf. dog nedenfor om eventuelle modstridende interesser).

Der opstilles en **overordnet målsætning** for området. Den overordnede målsætning angiver det overordnede sigte for, hvorledes området skal udvikle sig både for at sikre områdets integritet og en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper. Målsætningen skal end-

videre fremhæve de naturtyper og arter, der udgør den største areal- andel af området, og endelig fremhæves forekomster af naturtyper og arter, der har stor vigtighed på nationalt og/eller biogeografisk niveau. En vurdering af denne betydning foretages efter følgende kriterier:

- Stort areal, levested eller bestand
- Få forekomster
- Truede naturtyper og arter
- Særlige danske ansvarsområder

Der opstilles desuden mere **konkrete målsætninger**, der fastlægger de langsigtede mål for udviklingen i areal og tilstand for de enkelte naturtyper og arters levesteder. Målfastsættelsen tager udgangspunkt i den tilstand, som er vurderet for naturtyper og arters levested efter tilstandsvurderingssystemet. Hvor der ikke er udviklet et sådant system, skal gunstig bevaringsstatus sikres eller genoprettes på baggrund af bedste faglige viden.

Såvel overordnet målsætning som de konkrete målsætninger rækker ud over 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold. Målsætningerne afspejler desuden en afvejning af eventuelle modstridende interesser efter retningslinjer angivet i By- og Landskabsstyrelsen 2009: "Retningslinjer for den statslige Natura 2000-planlægning: Målfastsættelse og indsatsprogram".

Overordnet målsætning for Natura 2000-området

Hald Sø, Stanghede og Dollerup Bakker

- *Det overordnede mål for området er:* De store hede- og overdrevsarealer er ligesom søen og skovene karakteristiske landskabselementer i området. Stilkege-krat og bøg på mor, Hald Sø, vandløb, kilder og de øvrige lysåbne terrestriske naturtyper i området sikres eller opnår gunstig bevaringsstatus, så de også fremover vil kunne huse levedygtige bestande af den kontinuitetskrævende og diverse flora og fauna, der karakteriserer området.
- Søen skal bevæge sig mod sin tidligere tilstand som kalkrig sø med klart vand og artsrig undervandsvegetation. Vandløbenes gode fysiske forhold og gode vandkvalitet fastholdes.
- Arealet med stilkege-krat skal være stabilt eller stigende. De øvrige naturtyper skal sikres en god-høj naturtilstand.
- Kildevæld og rigkær under tilgroning søges genoprettet som lysåbne levesteder for næringsfattige, lysåbne, mineralrige kilders og rigkærs vegetation og dyreliv.
- Områdets økologiske integritet sikres i form af en for naturty-

perne hensigtsmæssig drift/pleje og hydrologi, en lav næringsstofbelastning og gode sprednings- og etableringsmuligheder for arterne.

Baggrunden for den overordnede målsætning

I dette Natura 2000 område er der specielt fokus på stilkege-krat. Krattet har lang kontinuitet og omfatter mere end 5 % af naturtypen i den biogeografiske zone i Danmark. Endvidere er der fokus på forbedret vandkvalitet i Hald Sø. Kildevæld er en prioriteret naturtype, der er i tilbagegang. I området forekommer naturtypen flere steder i tilknytning til rigkær. Tørre heder og sure overdrev er truede på biogeografisk niveau og prioriteres genoprettet i overensstemmelse med bestemmelserne i fredningskendelsen.

Konkrete målsætninger for naturtyper og arter

Der opstilles følgende konkrete målsætninger, som fastlægger de langsigtede mål for naturtyper og arter i Natura 2000 området:

- *Naturtyper og arter skal have en gunstig bevaringsstatus.*
- *For naturtyper og for arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse I eller II og gunstig prognose skal udviklingen i deres areal og tilstand være stabil eller i fremgang.*
- *For naturtyper og arters levesteder, der er vurderet til natur/skovtilstandsklasse III-V og/eller ugunstig prognose skal udviklingen i deres natur/skovtilstand være i fremgang, således at der opnås natur/skovtilstand I-II og gunstig bevaringsstatus, såfremt de naturgivne forhold giver mulighed dertil. Det samlede areal af naturtypen/levestedet skal være stabilt eller i fremgang, hvis naturforholdene tillader det. Navnlig for skovnaturtyperne kan der være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til arealmålet.*
- *For naturtyper og arter uden tilstandsvurderingssystem og/eller med en ukendt prognose er målsætningen gunstig bevaringsstatus. Det betyder, at tilstanden og det samlede areal af levestederne for damflagermus, bæklampret og odder stabiliseres eller øges, således at der er grundlag for tilstrækkelige egnede yngle- og fourageringsområder.*
- *Naturtypeforekomster i artsklasse I målsættes til tilstandsklasse I og skal søges udvidet/sammenkædet, hvis de naturgivne forhold gør det muligt.*
- *Arealet med den prioriterede naturtype kildevæld målsættes højt (naturtilstand I), og det lysåbne areal øges.*
- *Arealet med stilkege-krat søges udvidet og sammenkædet. Hvor det er muligt og naturmæssigt formålstjenstligt sikres anvendelsen af gamle driftsformer i stilkege-krattet.*

Modstridende interesser

En målsætning om gunstig bevaringsstatus for en bestemt naturtype kan indebære en nedprioritering af en anden naturtype eller art, og

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

det er nødvendigt at foretage et valg.

Tørre heder, sure overdrev og kildevæld har på nationalt og biogeografisk niveau haft en stor tilbagegang, og i Danmarks afrapportering til EU vurderes naturtypernes bevaringsstatus at være ugunstig. Derudover udgør stilkege-krat i dette Natura 2000-område mere end 5 % af denne naturtype på biogeografisk niveau. En indsats for at hæve/sikre naturtilstanden og/eller arealet af især disse naturtyper er derfor prioriteret.

For kildevæld betyder dette, at hvor en prioritering er nødvendig skal der som udgangspunkt ske en prioritering af kildevæld på bekostning af andre naturtyper. Dersom en prioritering er nødvendig mellem surt overdrev eller hede, og stilkege-krat, prioriteres stilkege-krattet efter en konkret vurdering af naturindholdet på de lysåbne arealer, samt under forudsætning af, at de omhandlede lysåbne naturtyper ikke reduceres arealmæssigt på biogeografisk niveau.

Indsatsprogram

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivernes krav om gunstig bevaringsprognose er en opgave, som strækker sig over lang tid, og kræver en omfattende indsats over flere planperioder. Det er derfor nødvendigt at prioritere indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode er formuleret i 4 sigtelinjer, som lægger niveauet for indsatsen i planperioden. Sigtelinjerne er beskrevet i bilag 3.

Indsatsprogrammet der bygger på de 4 sigtelinjer beskriver indsatsen i den første planperiode 2010-2015 (for skovbevoksede fredskovs-pligtige arealer dog frem til 2021).

Indsatsprogrammet består af en række **generelle retningslinjer**, som skal sikre den eksisterende naturtilstand. De generelle retningslinjer gælder for alle arter og naturtyper på udpegningsgrundlaget, og den nødvendige indsats vil efterfølgende blive konkretiseret i de kommunale/statslige handleplaner.

Indsatsprogrammet består desuden af en række **konkrete retningslinjer**, som skal sikre små naturarealer, ubeskyttede naturarealer og særligt truede arter og naturtyper. De konkrete retningslinjer giver en nærmere beskrivelse af den indsats, som i disse særlige tilfælde skal indarbejdes i de kommende handleplaner.

Indsatsprogrammet indeholder ikke bindende krav til kommunernes, Naturstyrelsens eller andre offentlige lodsejeres brug af de virkemidler og tiltag, som skal sikre den nødvendige indsats. Tiltag prioriteres og konkretiseres i handleplanerne eller i andre opfølgende tiltag.

Indsatsprogrammet for Natura 2000-området omfatter nedenstående generelle og konkrete retningslinjer, som tillige er vist oversigtligt i

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

bilag 2.

Generelle retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 1. Areal og tilstand af udpegede naturtyper og levesteder for udpegede arter må ikke gå tilbage eller forringes.

- 1.1 *Reduktion af kvælstof-deposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af husdyrgodkendelsesloven, der med ændringen af 10. februar 2011 har fastlagt et særligt beskyttelsesniveau af hensyn til bevaringsmålsætningen i Natura 2000-planlægningen. Den øvrige tilførsel af næringsstoffer til naturtyperne reduceres, herunder fra dræntilløb og fodring. For marine naturtyper, søer og vandløb reguleres tilførslen af næringsstoffer via vandplanen.*
- 1.2 *Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i hængesæk og kildevæld. Det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne.*
- 1.3 *De terrestriske naturtyper tør hede, enekrat, surt overdrev, hængesæk og kildevæld sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje der tilgodeser flere biologiske nicher til gavn for både struktur og biodiversitet.*
- 1.4 *Vandløb med vandplanter sikres gode fysiske forhold samt kontinuitet.*
- 1.5 *Skovnaturtyperne skal sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje. I særlige tilfælde kan permanent ophør af drift i skovnaturtyper (urørt skov) være nødvendig for at opfylde direktivforpligtigelsen, primært på arealer, som i forvejen i en længere periode har haft minimal eller ingen hugst.*
- 1.6 *Der sikres fortsat velegnede levesteder/fourageringsmuligheder for odder, bæklampret samt damflagermus.*
- 1.7 *Der sikres levesteder med hensyntagen til odders sårbarhed overfor forstyrrelser.*
- 1.8 *Invasive arter som bjergfyr og hjemmehørende uønskede arter som gyvel, hvor disse optræder invasivt, skal bekæmpes og deres spredning skal forebygges efter bedst kendte metoder i de tilfælde, hvor det er muligt.*

Konkrete retningslinjer

Indsatser efter sigtelinje 2. Små og fragmenterede habitatnaturtyper og levesteder for arter, som ikke kan opretholdes ved drift af det nuværende areal alene, sikres ved arealudvidelse, sammenkædning af arealer, pleje af naboarealer og/eller etablering af spredningskorridorer.

- 2.1 *Forekomsterne af kildevæld udvides, hvor hydrologien tillader det.*

Indsatser efter sigtelinje 3. Naturtyper og levesteder, som ikke er beskyttet af natur- og miljølovgivningen skal sikres.

- 3.1 Skovnaturtyper sikres. Der kan være tale om en dynamisk situation, hvor det ikke nødvendigvis er de samme forekomster, der over tid bidrager til sikring af en skovtype.*
- 3.2 Konstaterede forekomster af habitatnaturtyper, der ikke er omfattet af lovgivningen, skal sikres mod ødelæggelse.*

Indsatser efter sigtelinje 4. Der skal gøres en særlig indsats for naturtyper og arter, hvis biogeografiske status er i fare for at blive alvorligt forringet i 1. planperiode.

- 4.1 Arealet med lysåbent kildevæld udvides, hvor de naturgivne forhold tillader dette.*
- 4.2 Arealet med surt overdrev udvides, hvor det er muligt.*
- 4.3 Arealet med tør hede udvides, hvor det er muligt.*
- 4.4 Arealet med stilkege-krat udvides og/eller sammenkædes ved udlægning af egnede arealer til fri succession efter en konkret vurdering.*

Forslag til mulige virkemidler

Kommunalbestyrelserne, Naturstyrelsen og andre offentlige lodsejere/myndigheder udarbejder handleplaner, vælger virkemidler og foretager den konkrete forvaltning indenfor rammerne af indsatsprogrammet. Mulige virkemidler nævnt i bilag 2 skal derfor betragtes som eksempler på, hvorledes indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammenhæng og synergi med vandplan

Natura 2000-planen er koordineret med vandplanen. Ifølge Vandrammedirektivet må tilstanden af vandområderne ikke forringes, og vandplanens indsatsprogram vil generelt forbedre den eksisterende vandkvalitet i større søer, vandløb, fjorde og kystvande. Forbedringen sker ved reduktion i tilførslen af næringsstoffer og miljøfarlige stoffer samt stedvis sikring af en mere naturlig hydrologi i ådale. Vandplanen vil desuden forbedre de fysiske forhold og sikre kontinuiteten på udvalgte vandløbsstrækninger. Disse indsatser forventes i de fleste tilfælde at bidrage til at forbedre tilstanden i de vandafhængige habitatnaturtyper og i levestederne for de arter, der er tilknyttet vand. Der er gode muligheder for at opnå andre synergieffekter mellem de 2 planer, men i enkelte tilfælde kan der opstå konflikter, f.eks. hvor indsats efter vandplanen medfører oversvømmelser af habitatnaturtyper eller levesteder for arter.

Natura 2000 plan

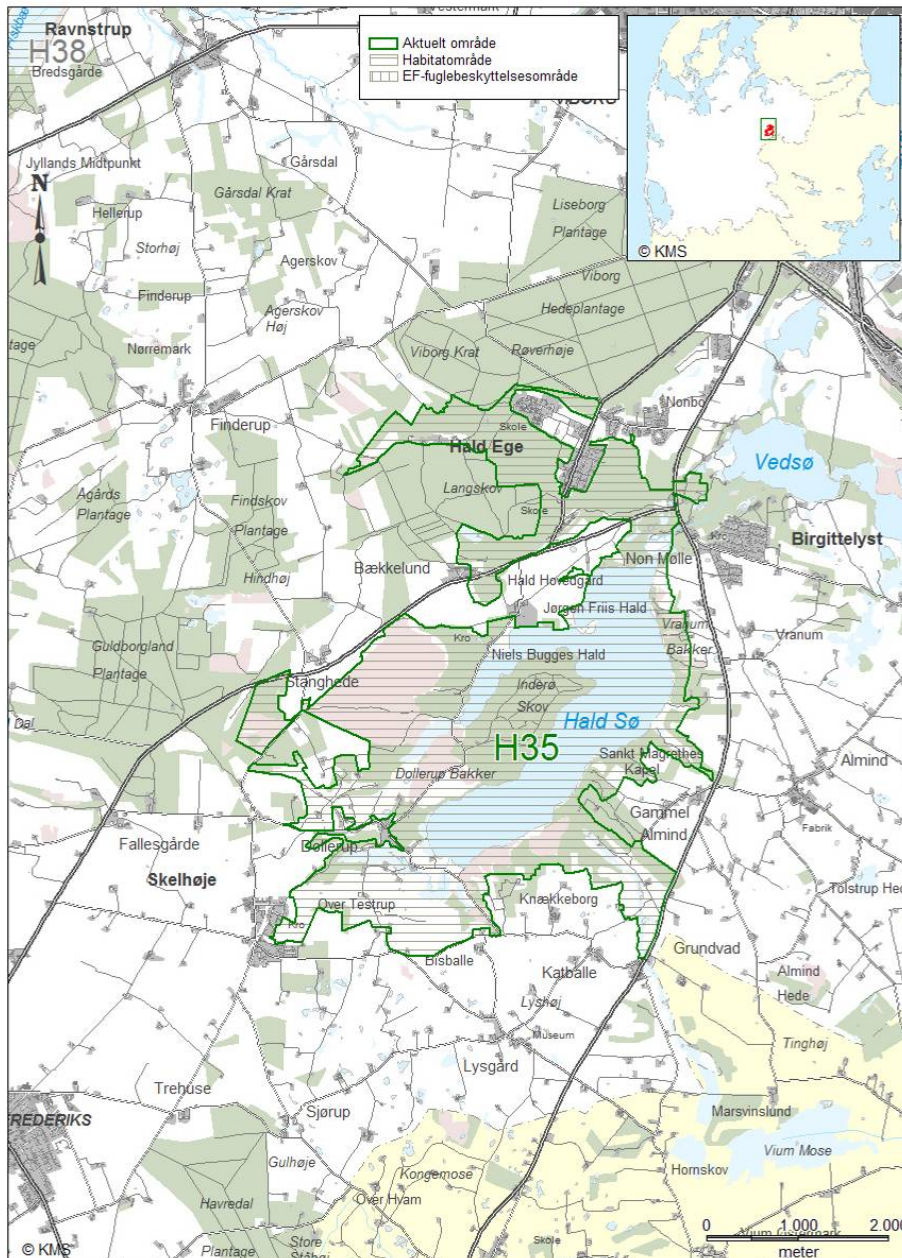
Planlagt indsats efter vandplanen, der kan påvirke udpegningsgrundlaget i et Natura 2000-område væsentligt, skal konsekvensvurderes i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3. Indsatsen kan i givet fald kun gennemføres, hvis det på grundlag af bedste faglige viden dokumenteres, at aktiviteten ikke vil skade bevaringsmålsætningen for området. Potentielle konflikter mellem Vand- og Natura 2000-planen skal som udgangspunkt være afdækket i forbindelse med vedtagelse af vandplanen.

Strategisk miljøvurdering

I medfør af Bekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009 af lov om miljøvurdering skal der foretages en miljøvurdering af planer og programmer, der omhandler fysisk planlægning og arealanvendelse, eller som kan påvirke et internationalt beskyttelsesområde væsentligt.

I bilag 4 er der udarbejdet en miljørapport, der belyser konsekvenserne ved at gennemføre Natura 2000-planen for område nr. 35

Bilag 1. Kort over Natura 2000-områdets placering og afgrænsning

Natura 2000-områdets afgrænsning. Natura 2000-området består af habitatområde H35 (vandret skravering). Andre Natura 2000-områder er vist med sort afgrænsning.

Bilag 2. Opsummering af Natura 2000-planen og mulige virkemidler

En opsummering af Natura 2000-planens indhold, mål og indsatsprogram findes samlet i Bilag 2 - opdelt på de naturtyper og arter, der udgør udpegningsgrundlaget for det pågældende Natura 2000-område.

Se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) – under opslag om plan for dette Natura 2000-område

Bilaget indeholder endvidere en oversigt over mulige virkemidler, der er eksempler på, hvordan indsatsprogrammet kan gennemføres.

Sammen med bilag 2 findes på hjemmesiden baggrundsmateriale for planerne samlet i basisanalyse og tillæg til basisanalyse samt henvisning til kort over forekomst af de kortlagte og tilstandsvurderede naturtyper.

Bilag 3. Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver

Ved igangsætningen af Natura 2000-planprocessen blev der identificeret en række væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver. På baggrund heraf blev der opstillet 4 sigtelinjer, der formulerer prioriteringen af den nødvendige indsats. Sigtelinjerne sætter dermed rammerne for Natura 2000-planlægningen.

De overordnede rammer er formuleret i nedenstående bilag. Teksten indgik i idéfasen for vand- og naturplanlægningen, juni – december 2007.

Antallet af naturtyper, der kortlægges og tilstandsvurderes er siden udvidet.

Væsentlige naturopgaver

Miljøministeriet har udarbejdet en oversigt over væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen. Det er de opgaver, som tillægges den højeste prioritet i 1. planperiode fra 2010 til 2015:

Væsentlige naturforvaltningsmæssige opgaver i Natura 2000-planlægningen:

Danmark er ifølge Habitatdirektivet forpligtiget til at iværksætte de nødvendige foranstaltninger, der sikrer eller genopretter en gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, der udgør habitatområdernes udpegningsgrundlag.

Samtidig er Danmark forpligtet til, via gennemførelsen af Fuglebeskyttelsesdirektivet, at træffe egnede foranstaltninger med henblik på at beskytte yngle- og rasteområder for en række fuglearter.

Væsentlige trusler mod naturen

En række faktorer udgør de væsentligste trusler mod de direktivudpegede naturtyper og arter:

Næringsstofbelastning medfører markante forringelser af terrestriske naturtyper, søer, vandløb og kystnære farvande først og fremmest som følge af gødskning, afstrømning fra markarealer og kvælstofnedfald. Store mængder næringsstoffer i naturen fremmer ensartede næringskrævende artssamfund på bekostning af et alsidigt plante- og dyreliv og medfører forringede forhold for den biologiske mangfoldighed og naturtyper og arter;

Tilgroning ændrer på afgørende vis levevilkårene for en række plante- og dyrearter, herunder fuglene. Det truer også især lysåbne naturtyper som moser, enge, klitter, heder, overdrev men også egeskove ofte som følge af manglende eller utilstrækkelig drift;

Fragmentering skaber isolation af arternes bestande, hvorved de risikerer at uddø. Foruden et direkte tab af naturareal, forringes

Miljøministeriet, Naturstyrelsen

de eksisterende naturtypers tilstand og deres økologiske funktioner;

Udtørring er en vedvarende trussel mod mange våde naturtyper og de tilhørende arter som følge af en ændring i de naturlige vandforhold;

Invasive arter er ikke hjemmehørende arter, der spreder sig. De optager plads og fortrænger det oprindelige plante- og dyreliv og findes i dag på mange naturarealer;

Forstyrrelse kan være en afgørende faktor navnlig for truede og sårbare arter, der på grund af levevis og specifikke krav til levested, vil være følsomme overfor menneskelige aktiviteter. Ofte vil truslerne påvirke i samme retning. For eksempel er tilgroning ofte en effekt af næringsstof-belastning og udtørring, tillige er presset på mange arter højt på grund af fragmentering, og det øges yderligere med forekomst af for eksempel invasive arter og menneskelig forstyrrelse.

Overordnet målsætning

Målsætningen er, at de udpegede naturtyper og arter på sigt opnår "gunstig bevaringsstatus". Der skal opstilles en langsigtet målsætning for hvert af de udpegede Natura 2000-områder.

Målsætningen rækker udover 1. planperiode og beskriver en tilstand, der tager hensyn til potentialet i de lokale naturforhold og i de udpegede områder som helhed.

Sigtelinjer for indsatsen i 1. planperiode

Natura 2000-planen skal under hensynstagen til den overordnede målsætning opstille konkrete retningslinjer for indsatsen i 1. planperiode for hvert enkelt beskyttelsesområde. Det kan være en indsats, som strækker sig ud over planperioden, men som skal iværksættes nu.

Opfyldelsen af Habitat- og Fuglebeskyttelses-direktivernes krav om "gunstig bevaringsstatus" er en opgave, som strækker sig over lang tid og kræver en omfattende indsats. Det er derfor nødvendigt at prioritere og målrette indsatsen i den enkelte planperiode. Den nationale prioritering af indsatsen i 1. planperiode fokuserer på at sikre naturtilstanden for udpegede naturtyper og bestandene for udpegede arter. Der vil på baggrund af naturmæssige forskelligheder være regionale forskelle i gennemførelsen af indsatsen.

Sikring af naturtilstanden af eksisterende naturarealer og arter i beskyttelsesområderne

Ifølge direktiverne skal de naturtyper og arter, der udgør områdernes udpegningsgrundlag, have en gunstig bevaringsstatus. Der er således en forpligtigelse til at sikre naturen mindst samme tilstand som ved direktivernes ikrafttræden. Dette kræver ofte en løbende driftsindsats og en vedvarende indsats mod næringsstofbelastningen på de ek-

sterende naturarealer for at opretholde eller genoprette dem i samme tilstand.

Sikring af de små naturarealer

De små naturarealer er ofte i dårlig naturtilstand, blandt andet fordi de er så små, at påvirkningen fra omgivende arealer har stor betydning. En udvidelse af små naturarealer indenfor beskyttelsesområderne samt eventuelt sammenkædning af arealer via spredningskorridorer og trædesten kan være nødvendig for at opretholde naturtilstanden også på længere sigt.

Sikring af naturtyper og levesteder som lovligt kan ødelægges

Der skal ske en sikring af de naturtyper og levesteder, der ikke er beskyttet mod aktiviteter, som direkte kan ødelægge dem. Det drejer sig for eksempel om skovens naturtyper og sten- og boblerev på havet. Der vil derudover være andre ikke beskyttede levesteder for visse af direktivernes arter, hvor en sikring kan være nødvendig, for eksempel for visse fuglearter.

Indsats for truede naturtyper og arter

For naturtyper og arter, hvis status på landsplan er i fare for at blive voldsomt forringet i 1. planperiode, og hvor der er en fare for, at de forsvinder fra den danske natur på sigt kan en egentlig naturgenopretningsindsats og/eller målrettet drift være nødvendig. Som eksempler på truede naturtyper og arter kan nævnes højmoser, eremit og sorterne.

Natura 2000-planlægningen fastlægger desuden retningslinjer for myndighedernes skønsmæssige beføjelser efter lovgivningen i øvrigt.

Natura 2000 og Vandrammedirektivet

Gennemførelsen af Vandrammedirektivet og vandplanerne forventes at bidrage til at imødegå nogle af ovennævnte trusler. Eksempelvis genskabes nye naturområder i ådale, og vandkvaliteten vil blive forbedret. Omfanget af synergieffekten mellem Natura 2000 og Vandrammedirektivet vil blive tydelig undervejs i planprocessen. For vandforekomster, der også er omfattet af Natura 2000-direktiverne, vil det strengeste af miljømålene være gældende.

Med målbekendtgørelsen er der fastlagt nærmere retningslinjer for fastsættelse af mål i Natura 2000-områderne og defineret en 5-trinskala for naturtilstanden i 18 lysåbne naturtyper. Et tilsvarende tilstandssystem er under udarbejdelse for de 10 skovnaturtyper og for direktivernes arter. På et senere tidspunkt vil et tilstandssystem for såvel de ferske som de marine naturtyper blive udarbejdet.

Bilag 4. Miljørapport for Natura 2000-planen

Miljørapport for Natura 2000-planen for område nr. N35 Hald Ege, Stanghede og Dollerup Bakker

- kan læses på Naturstyrelsens hjemmeside, se [Naturstyrelsens hjemmeside](#) under opslag om plan for dette Natura 2000-område

Naturstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
www.nst.dk